

Tadej Vidmar

130 letnikov *Popotnika* oziroma *Sodobne pedagogike* – položaj in polemike

Povzetek: Letos beležimo že 130. letnik revije *Popotnik*, pozneje preimenovane v *Sodobno pedagogiko*. *Popotnik* je sicer začel izhajati že pred 133 leti, se pravi leta 1880, vendar med drugo svetovno vojno tri leta ni izhajal. Že kmalu je postal najuglednejša pedagoška revija na Slovenskem, v kateri so objavljali uveljavljeni strokovnjaki s pedagoškega področja. Učiteljstvo je izobraževal in seznanjal z novimi spoznanji s področja vzgoje in izobraževanja ter bil obenem prostor soočanja različnih pogledov in razumevanja pedagoške teorije in prakse. Leta 1950 je bil preimenovan v *Sodobno pedagogiko*, ki je do današnjih dni nadaljevala in nadgrajevala njegovo tradicijo. V prispevku avtor na podlagi posameznih besedil, ki so bila v ključnih trenutkih za revijo smernice za njeno delovanje, in na podlagi predstavitev treh pomembnejših polemik v reviji opredeljuje njen položaj v izbranih obdobjih. Ugotavlja, da niti *Popotnik* niti *Sodobna pedagogika* nista odkrito kazala prevratniških idej ali teženj v odnosu do obstoječe oblasti in ureditve, hkrati pa tudi nista bila zgolj voljno orodje za uveljavljanje njenih idej na pedagoškem področju.

Ključne besede: *Popotnik*, *Sodobna pedagogika*, herbartizem, pedagoške paradigme, zgodovina šolstva, *Rimski katolik*, reformska pedagogika, stara šola, nova šola, teorija vzgoje, pedagoška praksa, Slovenija

UDK: 37(091)

Znanstveni prispevek

Dr. Tadej Vidmar, izredni profesor, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija; e-naslov: tadej.vidmar@ff.uni-lj.si

Uvod

Letos praznujemo pomemben jubilej – letošnji letnik *Sodobne pedagogike* je namreč 130. letnik pedagoške revije *Popotnik*, ki je bila sredi 20. stoletja preimenošana v *Sodobno pedagogiko*. Ker med letoma 1942 in 1945 zaradi vojnih razmer trije letniki *Popotnika* niso izšli, leta izhajanja (letos je pravzaprav 133-letnica izhajanja) niso identična letnikom izhajanja (letos je namreč 130. letnik izhajanja). *Popotnik* je, kot bomo videli v nadaljevanju, že konec 19. stoletja, še zlasti pa v času med obema svetovnima vojnoma, postal najpomembnejša in, lahko rečemo, najvplivnejša revija na področju vzgoje in izobraževanja na Slovenskem. Po eni strani je učiteljstvo izobraževal in seznanjal s spoznanji teorije in prakse vzgoje in izobraževanja ter utrjeval njihovo poklicno identiteto in samozavest, po drugi strani pa so se v njem bolj ali manj argumentirano in bolj ali manj silovito soočali različni pogledi in razumevanje pedagoške teorije in prakse v najširšem smislu. V *Popotniku* so ves čas njegovega izhajanja objavljali najuglednejši teoretiki in praktiki s področja vzgoje in izobraževanja. Po preimenovanju je *Sodobna pedagogika* do danes nadaljevala in si prizadevala še izboljšati *Popotnikovo* »tradicijo«, in to tako glede ugleda kot tudi glede vpliva na pedagoškem področju.

V prispevku bomo ob opisu dogodkov in razvoja *Popotnika* ter *Sodobne pedagogike* v zgodovinski perspektivi 130 letnikov na kratko analizirali razvoj revije v teku treh stoletij (konec 19., 20. in začetek 21. stoletja). Predvsem pa bomo na podlagi uvodnikov oziroma drugih prispevkov, ki so bili ob prelomu obdobj ali v za revijo ključnih trenutkih smernice za njeno nadaljnje delo, ter treh pomembnejših polemik, ki so potekale bodisi v *Popotniku* bodisi v *Sodobni pedagogiki*, opredelili njen položaj v določenem obdobju. Namen prispevka ni analiza vseh polemik, ki so potekale v *Popotniku* oziroma *Sodobni pedagogiki*, saj jih je bilo v času izhajanja precej. V izogib očitku o pristranskosti izbire je treba povedati, da so določene polemike izbrane zato, ker ne glede na to, ali so potekale v začetku ali na koncu obdobja, skorajda vzorčno kažejo tipične značilnosti svojega obdobja. V prispevku bomo več pozornosti namenili *Popotniku* kot pa *Sodobni pedagogiki*. Podrobnejši bibliografski opis in predstavitev razvoja *Popotnika* v celoti in *Sodobne pedagogike*

do leta 1979 so ob 100. obletnici revije že pripravili Tatjana Hojan, Albina Perkič in Andrej Vovko (Hojan, Perkič in Vovko 1983; Vovko 1983), poznejše obdobje – vsaj do leta 2000 – pa še čaka na podobno obdelavo. Podobno čaka na tematizacijo ter (podrobnejšo) analizo in evalvacijo veliko posameznih prispevkov (konceptualizacij, diskusij, polemik, predlogov itn.) v *Popotniku* in *Sodobni pedagogiki*, na podlagi katerih bomo lahko osvetlili in ustrezno ocenili posamezna obdobja in sočasna dogajanja na pedagoškem področju. S prispevkom želimo ob obletnici revije tudi spodbuditi teoretike in praktike na področju vzgoje in izobraževanja, da na podlagi tovrstnega (s)poznovanja preteklosti korektno vrednotijo sedanost in preteklih napak ne ponavljajo v prihodnosti.

Morda pa izzovemo tudi kakšno novo polemiko.

V razvoju *Popotnika* oziroma *Sodobne pedagogike* bomo za potrebe analize opredelili naslednja obdobja: *Popotnik* za časa Avstro-Ogrske, obdobje med obema vojnama (Kraljevina SHS, Kraljevina Jugoslavija), *Popotnik* po drugi svetovni vojni (Federativna ljudska republika Jugoslavija), preimenovanje revije – *Sodobna pedagogika* do začetka 90. let 20. stoletja, *Sodobna pedagogika* konec 20. in v začetku 21. stoletja.

Kratek zgodovinski pregled izhajanja *Popotnika* oziroma *Sodobne pedagogike*

10. januarja 1880 je v Celju izšla prva številka *Popotnika*, ki sprva ni imel posebno poglobljenih strokovnih pedagoških zahtev. Kot razlog za začetek njegovega izhajanja je bilo navedeno, da bi se predvsem učitelji »v raznovrstnih stvareh na prijeten način podučevali in kratkočasili«, pa tudi, da bi bil »središče duševnega delovanja v blagor in omiko svojega naroda«, v katerem bi se na podlagi prispevkov srečevali »učeni in priprosti ljudje raznih stanov in razne starosti, da se eden od družega tega uči, česar mu je v dosego njegovega duševnega ali telesnega blagostanja še potrebno.« (Žolgar 1880, str. 1) »Listu bo ime 'Popotnik'.« (Prav tam) Tudi cilji so bili prvotno bolj učiteljsko narodno-buditeljski in nasploh narodno-ozaveščujoči kot pa pedagoško-strokovni. Najpomembnejša skrb naj bi mu bila, da zmeraj obvešča o »važnih in potrebnih rečeh kako modro besedo temeljito, pa po domače povedati«, da opazuje uspešne učitelje in njihovo delo v člankih »v posnemo priporočuje«, da bralstvo seznanja tudi s pravljicami in pripovedkami, pesmimi ter »navadami in šegami« »priprostega ljudstva«, prav tako tudi, da bralstvo seznanja, »kje je kak pokojnik kaj imenitnega in slavnega v blagor človeštva storil; povedal bo, kake so dežele, mesta, tergi in vasi, skoz ktere bo popotoval«; pozornost naj bi namenjal tudi »slovstvenemu polju« in v vsaki številki objavil »kratkočasnico ali vganko za svoje prijatelje« (prav tam, str. 2). Sčasoma se je kakovost prispevkov zviševala, prav tako se je začel tudi zmeraj bolj usmerjati predvsem v pedagoško polje.

Prvi urednik je bil Jakob Lopan, sledil mu je Mihael Žolgar. V Celju je *Popotnik* izhajal do leta 1883, ko se je z zamenjavo urednika sedež prenesel v Maribor, kjer ga je 36 let (1883–1919) urejal Mihael Nerat. Leta 1890 je postal tudi glasilo

Zaveze slovenskih učiteljskih društev, kar je ostal do propada Avstro-Ogrske in reorganizacije učiteljskih društev.

Neratu je leta 1919 kot urednik sledil Pavel Fleré, ki je revijo urejal deset let, do leta 1929. Tega leta je urejanje za dve leti prevzel uredniški odbor – ne več en urednik – v sestavi Antona Osterca, Franja Žgeča in Ernesta Vranca; omenjeni so bili dokaj radikalni predstavniki šolsko-reformnega gibanja. Njihova želja in naloga je bila, da bi *Popotnik* postal »dosleden propagator življenjsko-delovne šole« (Žerjav 1939, str. 8). Obdobje njihovega urejanja revije je bilo po Žerjavovem mnenju prava pedagoška »Sturm und Drang perioda«, ki je bila, kot pravi, »sicer malo bojno razpoložena, vendar idealno zamišljena« (prav tam, str. 9). Že leta 1931 so odstopili, urejanje *Popotnika* pa je prevzel veliko zmernejši zagovornik reformnega gibanja Matija Senkovič. Leta 1940 je urejanje prevzel Ernest Vranc, v uredniškem odboru pa so bili še Miloš Ledinek, Vladko Majhen in Miroslav Zor, ki so na določen način nadaljevali leta 1929 začeto delo. V tej uredniški sestavi je *Popotnik* deloval do svoje zadnje medvojne številke leta 1941. Ena izmed novosti, ki jih je uvedel ta uredniški odbor, so bile tematske številke (npr. *Družba, računstvo in šola*, *Naša vaška šola*, *Skrb za bodočo slovensko ljudsko šolo*, *Mladini lepo besedo in knjigo!*).

Po koncu druge svetovne vojne je *Popotnik* ponovno izšel jeseni 1945, zadnji urednik revije s tem imenom pa je bil od leta 1947 dalje France Ostanek. Po spremembi družbenega, političnega in ekonomskega sistema je bila vsa pedagoška periodika postavljena v službo nove, revolucionarne doktrine. Leta 1949 je *Popotnik* postal glasilo tedaj ustanovljenega Pedagoškega društva LRS.

Leta 1950 je ob *Popotnikovi* 70-letnici prišlo do njegovega preimenovanja v *Sodobno pedagogiko*. Ob preoblikovanju in preimenovanju Pedagoškega društva LRS konec 50. let je izdajateljica *Sodobne pedagogike* postala Zveza pedagoških društev LR Slovenije, ki se je v 70. letih 20. stoletja preimenovala v Zvezo društev pedagoških delavcev Slovenije, ki je njena izdajateljica še danes. Prvi glavni urednik *Sodobne pedagogike* je bil Vlado Schmidt (1950–1952), ki so mu do danes sledili Marica Dekleva (1953–1960), Vladimir Cvetko (1961–1984), France Strmčnik (1985–1990), Boris Kožuh (1990–1998), Metod Resman (1999–2007), Janko Muršak (2008–2009), Mojca Kovač Šebart (2010–2012) in Jasna Mažgon (2012–).

Za ta kratek zgodovinski pregled izhajanja *Popotnika* in *Sodobne pedagogike* so bili uporabljeni naslednji viri: Hojan 1964, 1973, 1981; Hojan, Perkič in Vovko 1983; Vovko 1983; Žerjav 1939; prim. tudi ustrezne številke *Popotnika* in *Sodobne pedagogike*.

***Popotnik* za časa Avstro-Ogrske**

Herbartizem sredi 80. let 19. stoletja, ko naj bi v Nemčiji dosegel svoj višek, v slovenskih deželah ni bil niti posebej podrobno poznan, kaj šele, da bi bil prepoznani kot prevladujoča pedagoška smer (prim. Protner 2001, str. 202). V *Popotniku* je bil prvi prispevek v herbartističnem duhu objavljen leta 1882 (prispevek Ivana Klemenčiča *Višja čustva in njih izobraževanje v šoli*) (prim. prav tam, str. 200–201).

Polemika v zvezi s herbartizmom med Antonom Mahničem in Tomažem Romihom

Ena izmed najznačilnejših, pa tudi najburnejših polemik, ki je v 19. stoletju potekala v *Popotniku*, je bila polemika med Antonom Mahničem (v času polemike prefektom in ravnateljem semenišča v Gorici) in Tomažem Romihom (predsednikom Zaveze slovenskih učiteljskih društev, ki je bila izdajateljica *Popotnika*).

Polemika je potekala v letih 1890 in 1891, z njo pa je pravzaprav začel Mahnič, ko je leta 1890 v svoji reviji *Rimski katolik* napisal neprizanesljivo kritiko učbenika *Obče vzgojeslovje* (*Allgemeine Erziehungslehre*, 1886) uglednega profesorja filozofije Gustava Adolfa Lindnerja z očitkoma, da je protiverski in da temelji na Herbartovem racionalističnem nauku, ki je izpeljan iz Kantove filozofije (prim. prav tam, str. 214). V naslednji številki *Rimskega katolika* je svojo kritiko usmeril v »protiversko oziroma liberalno usmerjenost« *Popotnika* in njegovega izdajatelja, tj. Zavezo slovenskih učiteljskih društev, ki da sta pod vplivom Lindnerja in Herbarta, ki je v bistvu panteist (Mahnič 1890b).

V *Popotniku* je na to kritiko precej ostro odgovoril Tomaž Romih (Romih 1890). Absolutno je zavrnil Mahničeve očitke, pri čemer se je zgražal nad njegovo metodo trganja iz konteksta: »Iztrgal je iz zveze posamezne stavke, katere potem na vse strani preteguje in zavija, [...] nazadnje vzame na pomoč vero, papeža in škofo – in dokazovanje je gotovo; on je napravil iz učiteljev, kar se mu poljubi.« (Prav tam, str. 257) Sam je bil prepričan, da si liberalizem in krščanstvo ne nasprotujeta *a priori*, zelo pa je bil zaskrbljen zaradi Mahničevega vzbujanja in podpihovanja nesloge in razdora med Slovenci. Svoj odgovor je zaključil zelo ostro: »Za sklep obračam se na vse trezno misleče duhovnike, obračam se posebno na Vas duhovnike, ki ste bili ali osebni prijatelji Dr. Lindner-ju, ali pa ki ste imeli srečo, kot učenci poslušati preblagega moža, da se domislite, je-li dr. Lindner kedaj žalil Vaš verski čut, ali če je katerega od Vas pohujšal; obračam se pa tudi na Vas duhovnike, s katerimi sem se složno boril proti našemu skupnemu sovražniku; na Vas vse se obračam, proseč Vas: Zakličite vendar jedenkrat krivemu preroku v Gorici 'stoj! zadosti nesloge in sovraštva si že zasejal!'« (Prav tam, str. 260)

Kmalu zatem je v *Rimskem katoliku* sledil Mahničev odgovor in to v obliki dveh člankov, pri čemer je v prvem z analizo Lindnerjevih del – zaradi njegove povezave s Kantom in Herbartom, nasprotovanja verskim dogmam ter suma protestantskih in panteističnih teženj – ugotovil in izpostavil njegovo protiversko in nekrščansko prepričanje (Mahnič 1890a), v drugem pa predstavil svoje razumevanje liberalizma, katerega opredeljujoč atribut je – v nasprotju z Romihovimi trditvami – težnja po neodvisnosti od Boga, tako na področju vzgoje kot države (ločitev cerkve od države) (Mahnič 1891a).

Tem trditvam je sledilo nadaljevanje polemike in Romihov odgovor v *Popotniku*, s katerim je s svoje strani polemiko tudi zaključil (Romih 1891). Primerjal je Mahničeve trditve o Lindnerju in navedel izvirne odlomke iz njegovih del, na katere se je skliceval Mahnič, iz česar je moč razbrati, da je Mahnič zelo arbitrarno in nedobronamerno ocenjeval Lindnerjev koncept (prav tam). Polemiko je Romih pomenljivo zaključil z dvomom v Mahničevo izobraženost in moralnost: »Komentar

o dr. Mahnič-evi učenosti in o njegovem značaji naj si razsodni čitatelj sam napravi. S takim človekom je daljša polemika nepotrebna in brez pomena.« (Prav tam, str. 50) Z njegovim stališčem se je strinjalo tudi uredništvo, ki je Romihovo stališče še nekoliko zaostriło: »Tega mnenja smo vže davno, kajti proti zlobnemu zavijaču resnice z resnico in poštenostjo ne prodereš; zatorej je najbolje, da se na našedobnega Don Quixota več ne oziramo.« (Prav tam, str. 50, op.) V *Rimskem katoliku* je zatem izšel še Mahničev članek, v katerem je s podrobno analizo Lindnerjevega koncepta še s svoje strani zaključil polemiko (Mahnič 1891b). Kljub dobremu poznavanju Lindnerjeve misli je ta »s svojim bojevitim nastopanjem in iskanjem krivoverstva do skrajnosti zaostroval razkol med liberalno in klerikalno usmerjenimi učitelji« (Protner 2001, str. 217).

Obdobje med obema vojnama (Kraljevina SHS, Kraljevina Jugoslavija)

Za časa Avstro-Ogrske je iz prispevkov v *Popotniku* moč razbrati lojalnost do oblasti in državne ureditve, obenem pa ni kakšnih prevratniških teženj ali namigov. V vsem času do leta 1918 iz revije veje narodnozavedni duh in spodbujanje slovenstva proti germanizacijskim težnjam. V začetku 20. stoletja je bilo tudi zmeraj bolj čutiti duh neoilirizma, jugoslovanstva. Ta je seveda prišel do svojega vrhunca leta 1918 ob razpadu Avstro-Ogrske, združitvi Slovencev s Hrvati in Srbi ter ustanovitvi nove (južno)slovanske države, ki se je razvila v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev ter pozneje v Kraljevino Jugoslavijo.

V *Popotniku* je bilo prvo, sicer še neformalno, programsko besedilo ob spremenjenih političnih razmerah – hvalospev novemu času, novi državi, novemu upanju – objavljeno v prvi številki leta 1919. Avtor, ki se je podpisal *Spectator* (Gledalec), je v članku *V novi svet* poln zanosa zapisal: »Kakor se bo tudi še zasukalo kolo politike, eno je brezdvomno dejstvo: živeli bomo kot gospodarji na svojih tleh in delali odslej za sebe in svoje otroke.« (Spectator 1919, str. 1) Za dosego tega pa se je treba rešiti »zgodovinske navlake« in »nemškega obiležja stare Avstrije«, predvsem pa se je po avtorjevem prepričanju treba »otresti verig nemške pedagogike in njenega izrodka, avstrijske vzgojeslovne vede«, ki je služila političnim, raznarodovalnim in germanizacijskim ciljem (prav tam, str. 2). Po njegovem že sama dotedanja organizacija šolstva ni ustrezala narodnemu značaju Slovencev, kajti »kompliciranost nemške duše se izraža že v paragrafirani kompliciranosti avstrijskega šolstva, ki se nam je vsiljevalo s svojo naduto šolsko hirarhijo in s svojimi metodami, ki so z neizmerno, pestro mnogoličnostjo razdirali ne le učiteljevega dela, temveč tudi preprosto dušo našega otroka. Pod krinko modernosti nas je to vzgojeslovje zasipavalo s tonami novih in prenovljenih krilatic – enodnevnice ter nas tako omamilo, da nismo videli pred seboj edine moderne poti, samorasle vzgoje narodnega značaja.« (Prav tam) Smo pa, kot je zapisal, za stanje krivi tudi sami, saj smo dopustili duševno lenobo in nismo skrbeli za »resničen napredek v vzgojnem delu«, še zlasti ne za branje strokovne literature, z izjemo tega, kar je šolska oblast predpisovala kot obvezno, ki pa je bilo nemško. Ničesar ne vemo o šolstvu v Franciji, Angliji in Ameriki, niti o šolstvu »naših najbližjih, slovanskih bratov« Srbov in Rusov (prav tam, str. 3).

Avtor je želel, da bi vsak jugoslovanski vzgojitelj identificiral avstrijsko, suženjsko dediščino in jo zavrgel (prav tam, str. 4–5).

V drugi številki leta 1919 je še urednik v uvodniku tudi formalno predstavil usmeritev revije v novem času, v novi državi (Fleré 1919). Glavno poanto bi lahko strnili v maksimo – zavržimo nemško! Avtor je sicer menil, da bi bilo napačno, če bi nemško pedagogiko zavračali zgolj zato, ker je nemška, vendar smo se Slovenci po njegovem doslej preveč enostransko informirali v tujini, namreč skoraj izključno v nemščini in preko le-te. Iz knjižnic je treba odstraniti »nemško znanstveno plažo« in jo zavreči, sem pa v bistvu spada večina obstoječega (prav tam, str. 33). Bolj se je treba ozreti po drugih narodih oziroma državah. Težava je tudi v (ne)poznovanju tujih jezikov, zato se bo s tujimi spoznanji treba seznanjati na podlagi prevodov (prav tam, str. 33–34).

V času med obema vojnama je bil *Popotnik* kot vodilna pedagoška strokovna revija stičišče in presečišče idej, konceptov, didaktičnih napotkov, predstavitev dobre prakse itn. V skladu s povojno napovedjo je svoje bralce (najrazličnejših poklicnih profilov, največ pa seveda šolnike) seznanjal z dogajanjem in novostmi na področju vzgoje in izobraževanja doma, v Evropi in po svetu – tako na področju pedagoške teorije kot vzgojne in izobraževalne prakse. Raznovrstnost in nekompatibilnost, celo kontradiktornost, konceptov ter praktičnih izpeljav so njihove zagovornike vodile v medsebojne, večinoma produktivne diskusije in polemike. Ena izmed številnih polemik, ki je potekala v *Popotniku* in je precej razburkala strokovno srenjo ter pomembneje zaznamovala čas med obema vojnama, je bila tudi polemika v zvezi s tako imenovano *staro* in *novo* šolo. Posledice te polemike so se kazale še tudi po koncu druge svetovne vojne.

Polemika v zvezi s »staro« in »novo« šolo med Karlom Ozvaldom in Stankom Gogalo na eni strani ter Antonom Ostercem na drugi strani

V polemiki glede »stare« in »nove« šole sta bila na eni strani udeležena predstavnik duhoslovne oziroma kulturne pedagogike Karel Ozvald in Stanko Gogala, na drugi strani pa nekateri izmed učiteljev praktikov, zagovornikov reformske pedagogike in delovne šole, predvsem Anton Osterc.

Polemiko je leta 1928 sprožil članek Karla Ozvalda z naslovom »Nova« šola (Ozvald 1928), v katerem se je avtor spraševal o »dodani vrednosti« idej »nove« šole, kakor so takrat v pedagoških krogih označevali tako imenovano *delovno šolo*. Gonilna sila prizadevanja za »novo« šolo je bila po avtorjevem prepričanju vse-kakor nezadovoljstvo z obstoječo šolo, obenem pa je bil prepričan, da »stara« šola ni povsem za zavreči, »nova« pa tudi ni pedagoški »passepartout« (prav tam, str. 148). Naloga osnovne in srednje šole je, da je »obraževalnica«, ne pa »doživljevalnica«; otroka mora namreč pripraviti na aktivno udeležbo v kulturnem življenju »po lastni pameti«, da bo v življenju zmeraj ravnal tako, kot bo »v tedanjih oblikah življenja sam smatral za najbolj prav«, ne pa kar avtomatsko in samo-umevno tako, kot »danes njegovi obrazovatelji smatrajo za edino prav« (prav tam, str. 149). Ozvald je bil prepričan, da je delitev učiteljstva v dva tabora, po kateri veljajo tisti, ki ne podpirajo delovne šole, za pedagoške reakcionarje, beganje duhov,

za katerim stoji pedagoški diletantizem, demagoško pa se mu je zdelo prepričevanje učiteljskih začetnikov in začetnic, da je edino v okviru delovne šole mogoče doseči uspeh (prav tam, str. 174). Na koncu prispevka je sam navedel neke vrste delovni program, ki bi ga bilo treba upoštevati pri reformi ali koncipiranju šole (prav tam, str. 175–176). Eden izmed njegovih pomislekov je bil tudi, da sta pojem in koncept *delovne šole*, tj. »nove« šole, nedefinirana, saj ima ob omembi vsakdo v mislih kaj drugega in gre pri tem bolj za različne metode kot pa za koncept in vsebino (prav tam, str. 148–149).

Na ta članek se je zelo ostro, skoraj pamfletistično, odzval Anton Osterc, eden radikalnejših zagovornikov reformske pedagogike in *delovne* oziroma »nove« šole (Osterc 1928). Ozvaldu je očital, da bo s svojim prispevkom kvarno vplival na šolsko življenje, saj da zagovarja pasivnost (prav tam, str. 257). Središče zanimanja je treba prestaviti v preučevanje otroka in odstranjevati ovire njegovega svobodnega razvoja (prav tam). »Sicer pa gre itak v prvi vrsti za neposredno razumevanje in upoštevanje otroka, in šele v drugi vrsti za znanstveno proučevanje.« (Prav tam, str. 259)

Polemika se je nato nadaljevala januarja 1930 z Ozvaldovim prispevkom *Poizkus zaključne sodbe o »novi« šoli* (Ozvald 1930). Avtor je menil, da miselna struktura »nove« šole – njeni najpomembnejši poudarki so strnjenost pouka, spoznavanje lokalnega sveta in strokovna samostojnost oziroma delovni pouk – ni nekaj čisto novega, kot pogosto trdijo njeni zagovorniki; v bistvu gre, kot se je sam izrazil, za »stare misli, podane v novi obliki,« in to že od razsvetljenstva naprej (prav tam, str. 130). Sam je bil sicer prepričan, da se dejansko »stara« in »nova« šola ne izključujeta; problematično se mu je zdelo, da zagovorniki »nove« šole *a priori* in v celoti »stari« šoli odrekajo kar koli dobrega, čeprav je bilo tudi zanj neizpodbitno dejstvo, da ima »stara« šola veliko pomanjkljivosti, ki bi jih bilo treba bodisi odpraviti bodisi izboljšati (prav tam, str. 131–132). Načelo izhajanja iz otroka, ki ga zagovarja »nova« šola, po njegovem ne zahteva, da naj bi se v šolskem življenju »kot stara šara zavr glo vse to, kar pomenijo besede: avtoriteta, dolžnost, disciplina, skromnost, norma (vodilo),« (prav tam, str. 133) saj so to kulturna načela, brez katerih si ni mogoče zamišljati medsebojnega življenja v razvitih kulturah (prav tam). Utemeljevanje »nove« šole na svobodi je problematično, ker se velikokrat napačno razume (prav tam, str. 132).

Še v isti številki *Popotnika* je bil objavljen tudi odgovor Osterca (sicer člana uredniškega odbora *Popotnika*) z naslovom *Kakšna šola torej: stara ali nova?* (Osterc 1930). Pomenljivo (tudi za nadaljevanje polemike) pri Osterčevem utemeljevanju odziva na Ozvaldovo pisanje je bilo njegovo neupoštevanje vsebinske argumentacije: »Ne nameravam na tem mestu orisovati in zagovarjati nove šole; ne bi rad ponavljal tega, o čemur sem že ponovno pisal. Hočem marveč osvetliti z načaj dr. Ozvaldove razprave.« (Prav tam, str. 138) Iz Osterčevega odgovora je očitno, da se mu je zdelo problematična in nesprejemljiva predvsem Ozvaldova želja oziroma zahteva po združitvi dobrih lastnosti »stare« in »nove« šole ter njegova nevtralna oziroma integrativna pozicija (prav tam, str. 139). Osterc je uporabljal agresiven, celo osebno žaljiv besednjak, ko je Ozvaldu očital »borbeno psihozo«, zaradi katere naj bi izkrivljal pojme in si zastiral »jasen pogled na problem«, pomanjkanje

»analitične sile« ter »objektivnosti in uravnovesenosti«, potrebnih za znanstveno delo (prav tam, str. 140).

V naslednji številki je Ostercu v članku *K polemiki o »novi« in »stari« šoli* zelo trdo odgovoril Gogala (1930), ki je imel v predvojnih polemikah s predstavniki skrajnejših smeri reformskega gibanja nasploh veliko trša stališča kot Ozvald. Po njegovem mnenju je naloga šole, da mladostniku posreduje kulturne vrednote, postavlja pa se vprašanje, kako to storiti; Gogalov odgovor na to je bil, da mladostnik »raste v kulturo, torej v nekaj, kar leži že načelno izven njega,« to vraščanje pa ne sme potekati na silo; kultura se mora mlademu človeku pokazati kot vrednota, tako da jo bo sam vzljubil (prav tam, str. 263). Z Ozvaldom je delil tudi bojazen, da bi se geslo »delovna šola« spremenilo v »bojno geslo proti stari šoli« (prav tam). Njegov argument je bil, da vsako novo idejno gibanje utemeljujejo in razširjajo ljudje, ki so sami pristno doživeli vrednote gibanja in brezmejno zaupajo v zmago ideje; problemi nastopijo, ko sprejmejo vsebino ideje tudi drugi posamezniki, ki vrednot gibanja niso doživeli tako pristno in neposredno (prav tam). Gogala je bil prepričan, da je ideja *delovne šole* sicer dobra, vendar zahteva veliko več pripravljenosti in znanja učitelja kot »stara« šola, zaradi česar obstaja večja verjetnost, da povprečni učitelji, ki jih je večina, ne bi mogli uresničevati njenih zahtev (prav tam, str. 263–264). Svojo kritiko je namenil tudi celotnemu uredniškemu odboru, katerega ravnanje se mu je zdelo »trmoglavo, nedemokratično in nepedagoško«, saj »če se uredniški odbor z mislimi prof. Ozvalda ni strinjal in je čutil potrebo, da pove tudi drugo plat, potem bi pač naj odgovoril na resno pisano razpravo z enako resnostjo ter s tem nudil možnost, da se razvije o perečem pedagoškem problemu stvarna in uspešna debata.« (Prav tam, str. 262) Po drugi svetovni vojni pa je na podlagi specifične interpretativne paradigme obveljala teza, da je bil Ozvald tisti, ki je bil skeptičen do idej in akcij predstavnikov reformskega gibanja, medtem ko jim je bil Gogala naklonjen (prim. Vidmar 2002).

S tem je bila javna polemika v *Popotniku* zaključena. Kot neke vrste odmev na polemiko bi lahko šteli prispevek Matije Senkoviča *Glavni cilji nove pedagogike in sredstva za njih dosego* iz leta 1931 (Senkovič 1931). Dejstvo pa je, da se je polarizacija v zvezi z razumevanjem »nove« oziroma delovne šole v slovenskih pedagoških (tako »akademiških« kot »učiteljskih/praktičnih«) krogih nadaljevala vse do začetka druge svetovne vojne. Tako je pred njenim začetkom Ozvald, glede na stopnjevanje intenzivnosti kritike s strani skrajnih predstavnikov reformske pedagogike, med katerimi so prevladovali marksistično usmerjeni pedagogi, zapisal: »Dvoje ali več svetovnih naziranj, ki ne gredo pod isti klobuk, ni da bi moral ovirati plodno pedagoško delo, ampak je v jedru celo živ vrelec, iz katerega se poji zdravi tok pedagoškega dejanja in nehanja. Kajpa le tedaj, če v človeku z drugačnim svetovnim naziranjem ne gledam sovražnika, ki bi ga trebalo pobijati, marveč – sočloveka, ki sicer drugače nego jaz misli, ocenjuje, hoče, pa njegovo mišljenje, ocenjevanje, hotenje lahkoda velja več od mojega.« (Ozvald 1939, str. 13–14) Treba pa bi bilo, da »namesto dosedanjega upiranja ali antiteze, ki je z vso svojo 'borbenostjo' vendarle bolj zanikanje prejšnjega stanja, stopi živa, k ustvarjajočemu delu usmerjena sinteza (sprava, ne gnil kompromis) iz tega, kar 'nova šola' res prinaša dobrega in pa iz tega, kar i v 'stari' ni bilo za nič.« (Prav tam, str. 18)

Sprememba usmeritve ob 50-letnici izhajanja

Leta 1929 so ob 50-letnici izhajanja *Popotnika* namesto dotedanjega enega urednika urejanje revije prevzeli trije souredniki. Franjo Žgeč, Anton Osterc in Ernest Vranc so tudi najbolj do tedaj spremenili poslanstvo revije, ki naj bi postala neprimerno bolj praktično in reformsko usmerjena: »Z današnjo številko stopa *Popotnik* v novo fazo svojega delovanja!« (Uredniški odbor 1929, str. 1)

Popotnik naj bi s svojimi prispevki uresničeval tri ideje: samoizobraževanje učiteljstva, usmerjanje pozornosti k otroku, predvsem k njegovi duševnosti in okolju, ter »delo za narod«, to je za spodbujanje kulturnega, političnega in gospodarskega udejstvovanja učiteljstva, njegovega družbeno-ozaveščujočega dela v šoli (prav tam, str. 2–3). Vodilo naj bi mu bilo tudi spodbujanje »nove« in kritika »stare« šole: »Navidezni uspehi stare šole na račun otrokovega razvoja niso mogli zadovoljiti ne učitelja, ne potreb mladine, ne izmiriti zahtev družbe! Posledica njenega dela je bila pasivnost otrokova, nepremično sedenje je oviralo telesni razvoj ter škodovalo zdravju, vse delo je rodilo tekmovanje in egoizem v mladih srcih, zaostajanje pa je izzivalo zavist, nevoščljivost itd. Posledice in prave neuspehe šole doživljamo v današnji družbi na vseh koncih in krajih. Zato potreba po reformi! Zato tudi zveni vedno jačje klic, kakor ga je prvi kriknil v svet z Emilom veliki Rousseau, kakor so ga za njim proglašali Pestalozzi, Tolstoj, Ellen Key in tisoči borcev za osvoboditev otroka iz stare šole učilnice.« (Prav tam, str. 2)

Podobno usmeritev je napovedal uredniški odbor *Popotnika* (Miloš Ledinek, Vladko Majhen in Miroslav Zor) z Ernestom Vrancem na čelu, ko so leta 1940 ponovno bolj radikalizirali njegovo usmeritev: »Zato nočemo biti teoretično glasilo, kjer se zbirajo neobvezno ustvarjajoči pedagoški delavci. [...] Njegova [*Popotnikova*] naloga ne leži le v podajanju posameznih spoznav in v razodevanju izoliranih pedagoških vizij, ampak v premišljeni načrtnosti in v vzajemnem delu, skladno z načeli lastnika, t. j. učiteljske organizacije. Vzgojna in šolska vprašanja stoje v tesnih odnosih z vso ostalo našo narodno problematiko. [...] Glavna gonilna sila nam torej bo razumevanje otroka v naši ljudski šoli, s posebnim ozirom na slovensko okolje, v katerem živi, se razvija in – napreduje.« (Uredništvo 1940)

Umirjanje strasti ob 60-letnici izhajanja

Leta 1939 je urednik *Popotnika* Matija Senkovič, ki je veljal za zmernega zagovornika reformskih idej, kar je pokazal tudi deset let prej ob polemiki o »stari« in »novi« šoli, ob 60-letnici izhajanja v uvodniku – tudi zaradi nesoglasij in sporov med zagovorniki posameznih pedagoških smeri, gibanj in konceptov na Slovenskem, ki so bili velikokrat politično in ideološko motivirani – zapisal zelo spravne misli in pričakovanja za prihodnost pedagoškega delovanja (Uredništvo 1939). Žal so tudi zaradi izbruha druge svetovne vojne ta pričakovanja ostala neuresničena. Posebno pozornost je namenil večkrat tudi namerno in načrtno stopnjevanemu ter poglobljenemu sporu med teorijo in prakso na področju vzgoje in izobraževanja: »Naša doba čuti živo potrebo, da vzpostavi prirodno zvezo med visokim poletom stvariteljskih misli na področju pedagogike in med vsakdanjim podrobnim šolskim

delom. [...] Med mislijo in dejanjem mora biti posredovalec, ki skuša visoke ideje uresničiti. Nikoli se še ni posrečilo in nikoli ne bo uspelo, da bi se kaka visoka ideja popolnoma uresničila. Treba pa je, da skupno korakata, ideal in resničnost, da se medsebojno oplajata ter izpodbujata k novemu ustvarjanju: ideal razsvetljuje in kaže pot do smotra, praksa pa se skuša s podrobnim ustvarjajočim delom smotru približati. Ideal in resničnost si ne smeta sovražno stati nasproti, prvi v nedosegljivi daljavi, druga obremenjena z občutkom zaostalosti in slabosti. [...] Treba nam je delavcev, ki naj vzpostavijo zvezo med zgornjo in spodnjo plastjo, med vnanostjo in notranostjo, med miselnim pedagoškim svetom in šolsko delavnico. Treba nam je pa tudi časopisa za tako v resnici plodno in obnovitveno delo. Tak časopis naj bi bil naš 'Popotnik', ki hoče služiti predvsem resničnim potrebam slovenskega učiteljstva, vendar hoče tudi vodilnim pedagoškim idejam odpirati svoje predale. Naš pedagoški časopis noče nikogar odbijati z enostransko gojitvijo ali celo z vsiljevanjem utopističnih teženj, noče pa tudi obtičati v vsakdanjosti ter zapirati oči pred visokimi cilji.« (Prav tam, str. 1–2) Zapisal je tudi misel, ki so jo zagovarjali predvsem »teoretiki«, za večino »praktikov« pa je bila na deklarativni ravni zelo težko predstavljava: »Če hočeš biti dober praktik, se moraš ukvarjati tudi s pedagoško teorijo.« (Prav tam, str. 3)

Popotnik po drugi svetovni vojni (Federativna ljudska republika Jugoslavija)

Po drugi svetovni vojni so se Slovenci ponovno združili s Hrvati in Srbi v Jugoslaviji, vendar tokrat v spremenjenih političnih, družbenih in gospodarskih razmerah. Federativna ljudska republika Jugoslavija je temeljila na socialističnem družbenem sistemu in marksistični ideologiji. Uveden je bil enostrankarski sistem, ki ga je vodila komunistična stranka, ki je pričakovala in izvajala stvarni in idejni nadzor nad vsemi področji družbenega delovanja, vključno z vzgojo in izobraževanjem. Temu se je prilagodil tudi pedagoški tisk, vključno s *Popotnikom*, ki je začel izhajati kmalu po osvoboditvi leta 1945. Za prispevke v prvem povojnem obdobju je značilen precej aktivističen in izključujoč besednjak.

Program dela na področju vzgoje in izobraževanja v državi, vizijo razvoja pedagoške teorije in prakse, prav tako pa tudi usmeritev *Popotnika* v novih političnih in družbenih razmerah je, bodisi iz lastnega prepričanja bodisi na pritisk oblasti, predstavil Vlado Schmidt v članku s pomenljivim naslovom *Smernice sodobnega pedagoškega dela*, ki je izšel v prvi povojni številki revije (Schmidt 1945). Poanta besedila, podobno kot po prvi svetovni vojni, je tudi tokrat bila, da je treba prekiniti s stari in se mu odpovedati, le da tokrat bolj radikalno.

V novem času je treba šolstvo postaviti v službo »delavcev, kmetov in delovne inteligence«, (prav tam, str. 5) predvsem pa je treba »prevzgojiti, preusmeriti svojo pedagoško miselnost«, kajti po mnenju avtorja je dejstvo, »da so naše pedagoške generacije rasle pod vplivom nemške pedagogike. [...] Nemške pedagoške teorije so se prikazovale, kot da imajo splošno veljavnost in zato jim je, kdor se je z njimi nekritično ukvarjal, tem laže podlegel, zlasti ker so svojo reakcionarnost skrbno

prikrivale. [...] Vse to nam narekuje, da zavzamemo do nemške pedagogike skrajno kritično stališče. Pri tem nam bo mnogo koristil študij ruske in sovjetske pedagoške literature, kjer so to že storili.« (Prav tam, str. 6)

V nadaljevanju je naštel, kaj vse »nemškega« je treba zavreči: razumevanje pedagoškega objekta, to je otroka; formalizem pri pouku; šolskoorganizacijski birokratizem; »pedantski« odnos do otrok; šovinistični vzgojni smoter; izhajanje iz duhovnega sveta, ne iz praktičnega življenja pri pedagoškem delu; odtujenost teorije in prakse; sistematiko; metodiziranje »novih« šol (prav tam). To pa so tudi skoraj vsa področja, s katerimi se je v prvi polovici 20. stoletja ukvarjala pedagogika kot znanost v Nemčiji, nekdanji Jugoslaviji in drugod po Evropi. Jasno je, da zahteva po zavrnitvi in odstranitvi ni primarno namenjena prevetritvi in odstranitvi nacionalsocialističnih, rasističnih in podobnih elementov, ampak gre v bistvu za zahtevo po odpovedi idejni podstati. Ker so v principu spoznanja, do katerih sta evropska pedagogika kot znanost in pedagoška teorija prihajali pred drugo svetovno vojno, pomembno temeljila na spoznanjih nemških pedagogov, je s tem Schmidt že nakazal tudi odnos do dogajanja na pedagoškem polju v času med obema vojnama pri nas. Odnos do znanstvenih spoznanj na pedagoškem področju je razviden iz trditve, da »v pedagogiki, v njeni teoriji in praksi ne more bistveno grešiti, kdor se je napredno vključil v to družbeno dogajanje, kdor ima odprte oči za interese ljudskih množic.« (Prav tam, str. 7)

Nova pedagogika oziroma novo pedagoško delo mora temeljiti na »povezanosti z ljudstvom in njegovo borbo«, na naprednih, demokratičnih in humanističnih mislih iz lastne pedagoške zgodovine ter na študiju ruske in sovjetske pedagogike, ki je bila po avtorjevem mnenju »že v drugi polovici 19. stoletja najnaprednejša na svetu« (prav tam). Zanimivo je, da je za uresničitev drugega temelja, to je upoštevanje lastne pedagoške misli, treba »kritično pregledati slovensko pedagoško in ostalo kulturno tvornost od njenih začetkov do današnjih dni in izluščiti iz nje vse, kar nam more služiti pri vzgoji novega, svobodnega, demokratičnega državljana.« (Prav tam)

Schmidt je namenil ostro kritiko tudi »novi« šoli, ki so jo v času med obema vojnama pri nas zagovarjali in spodbujali predvsem levo usmerjeni reformski pedagoški praktiki, kar smo videli že v polemiki o »stari« in »novi« šoli. Za Schmidta je bila »nova« šola pravzaprav zamaskirana »stara« šola, saj »'nova' šola nikoli ni bila nova, temveč le druga oblika, drugačnim zgodovinskim pogojem prilagojena izdaja 'stare' šole,« ki je svoje težišče prenesla na uvajanje »metodičnih novotarij« (prav tam, str. 8). Vse, kar je ta »nova« šola dosegla, je bilo, »da se je mladina v šoli manj naučila, da si je pridobila manj splošnoizobraževalnega znanja, da je v življenju manj znala,« (prav tam) pri čemer je »reakcionarno vsako geslo, ki nastopa proti pomenu učnega predmeta, proti načrtnemu podajanju učne snovi, proti osnovni nalogi šole, ki je v tem, da uči« (prav tam, str. 9).

Potem je prešel k neposredni kritiki slovenske pedagogike med obema vojnama, pri čemer je imel v mislih pedagoško teorijo, predvsem pa Ozvalda kot univerzitetnega profesorja pedagogike (četudi je sem spadal vsaj še Gogala, pa tudi Čibeja bi lahko uvrstili v ta krog). »Oficialni« pedagogiki je očital, da je nekritično prenašala tuje izsledke v domači prostor, pri čemer ni upoštevala

konkretnega gospodarskega, socialnega in kulturnega okolja, ampak se je raje »zatekla v abstraktno, v 'načelno' problematiko«; izpostavljal pa je tudi odtujenost pedagoške teorije in prakse (prav tam, str. 11). Z odnosom do pedagoške tradicije na Slovenskem povezane postavke in zahteve, ki jih pred pedagogiko in pred vse, ki se ukvarjajo z vzgojo in izobraževanjem, postavljajo novi čas in spremenjene razmere, so: razkrivanje »reakcionarnega značaja mnogih pedagoških teorij,« šolske organizacije in prakse v prvi Jugoslaviji; kritičen odnos do nemške pedagogike; osnovni vir pedagoške izobrazbe in dela je povezanost ljudstva z narodnoosvobodilnim bojem (prav tam).

Preimenovanje revije – *Sodobna pedagogika* do začetka 90. let 20. stoletja

Leta 1950 je *Popotnik* ob svoji 70-letnici postal glasilo novoustanovljenega Pedagoškega društva LR Slovenije in bil ob tem preimenovan v *Sodobno pedagogiko* – s tem je bila tudi na deklarativni ravni odpravljena tradicija pedagoškega delovanja v preteklih obdobjih. Schmidt, ki je bil eden izmed pobudnikov preimenovanja, je leta 1985 izrazil iskreno obžalovanje zaradi preimenovanja najbolj uveljavljene pedagoške revije in dejal: »To je bilo kratkovidno; danes bi se temu upiral z vsemi štirimi.« (Schmidt 1985, str. 270) Dejal je tudi, da so bili v 50. letih 20. stoletja, ko so revijo preimenovali, še optimisti, kar danes niso več, ob tem pa je izrekel tudi za današnji čas in sodobno dogajanje zelo pomenljivo misel: »V sedanjih težkih časih bi namreč moglo komu priti na misel, da pravzaprav ne potrebujemo več pedagoških revij in lahko *Sodobno pedagogiko*, ki se ukvarja z neko sumljivo in zvečine 'nepotrebno' teorijo, navsezadnje pogrešamo.« (Prav tam, str. 270)

Ob preimenovanju je uredniški odbor zapisal, da je, ko revijo prevzema Pedagoško društvo, primerno, da se ji spremeni tudi ime, »ki bo bolj ustrezalo široki vsebini pedagoške revije in ki bo bolj ustrezalo današnjemu času« (Pedagoško društvo LR Slovenije 1950, str. 1). Nova pedagoška revija, *Sodobna pedagogika*, bo glasilo »novega socialističnega pedagoškega ustvarjalnega dela« (prav tam). K sodelovanju so vabili vse pedagoške delavce, ki jim je blizu »nova stvarnost« kot rezultat ljudske revolucije in »hočejo prispevati k boljši in hitrejši izgradnji naše šole in prečiščevanju vzgojnih vprašanj« v skladu s to novo stvarnostjo ter želijo obenem pomagati pri vzgajanju »socialističnega človeka, boljšega človeka za boljše življenje« (prav tam, str. 2). Tako zastavljen cilj vzgoje pa je mogoče doseči, če se spoznanja vzgojne teorije in prakse črpajo iz borbe za vzpostavlanje socializma, z naslanjanjem na lastno pedagoško tradicijo in kritično uporabo sodobnih pedagoških spoznanj tujine (prav tam).

Polemika v zvezi s povojnimi paradigmami slovenske pedagogike med Francem Pedičkom in Francetom Strmčnikom

Leta 1990 je Franc Pediček v *Sodobni pedagogiki* objavil obsežen prispevek z naslovom *Paradigme slovenske pedagogike. Prikaz ideoloških nasprotij in*

obravnanih vprašanj v slovenski pedagogiki (1945–1988) (Pediček 1990). Avtor se je v članku polemično lotil obravnave opredelitve in razvoja slovenske pedagoške (mikro)paradigme v času socialistične družbene ureditve v okviru Socialistične federativne republike Jugoslavije. Do svojih ugotovitev je prišel na podlagi analize prispevkov v reviji *Popotnik* oziroma *Sodobna pedagogika*. Navedel je sedem kriterijev opredeljevanja oziroma spreminjanja pedagoške makroparadigme pri nas, pri čemer so bili nekateri izmed teh kriterijev v bistvu tedaj že precej anahronistični in zastareli: družba s svojo ideologijo in politiko je izhodišče pedagoškega dela; vsi udeleženci pedagoškega procesa so opredeljevani izključno družbeno-politično in zgodovinsko-razredno; pedagoška teorija in praksa sta idejno-revolucijsko dirigirani in usmerjeni; izhodiščni teoretski vzorec je prepletanje individualne pedagogike s socialno; teleološka norma pedagogike sta družbeno-politični pragmatizem in dirigirani tehnologizem, ki vodita v ideal vsestransko razvite socialistične osebnosti; individuuum je podrejen družbenoprodukcijski bazi, človekova zavest/duhovnost pa je njen pasivni rezultat; pedagoška teorija in raziskovanje sta pod stalnim ideološkim nadzorom etablirane avtoritete določenega teoretika in skupine okrog njega (prav tam, str. 364). Na podlagi teh parametrov je za čas od leta 1918 do 1941 identificiral sedem obdobji oziroma (mikro)paradigem (poukovno-didaktična, individualno-pedagoška, socialno-pedagoška, krščansko-katoliška, kulturno-pedagoška, demokratično-aksiološka, doživljajsko-asociacijska), za čas od leta 1945 do 1988 pa tudi sedem (mikro)paradigem (diamatska ideologizacija, individualna pedagogizacija, induktivna metodologizacija, interdisciplinarna tematizacija, samoupravljalna antropologizacija, marksistična dogmatizacija, mišljenjska pluralizacija) (prav tam, str. 364–366). V preostalem delu prispevka je sedem »poosvoboditvenih mikroparadigem slovenske pedagogike« tudi podrobneje predstavil (Pediček 1990). Zaradi avtorjevih formulacij in načina predstavitve obdobji ter vodilnih predstavnikov omenjenega časa stopa v prispevku v ospredje bolj občutek njegove osebne čustvene angažiranosti kot pa sama vsebina napisanega.

Zaradi objave tega prispevka je odstopil glavni in odgovorni urednik *Sodobne pedagogike* France Strmčnik, ki je istočasno tudi izstopil iz uredniškega odbora revije.

V prvi številki *Sodobne pedagogike* leta 1991 je bila objavljena obširna polemična diskusija, ki je zaradi objave Pedičkovega prispevka potekala znotraj uredniškega odbora revije. Strmčnik se je v okviru svojega odstopa in razjasnitve situacije v svojem prispevku ostro pritožil nad razmišljanjem uredniškega odbora, ki je bilo večinsko drugačno od njegovega, in v invektivnem stilu napisal odgovor. Pedičkov prispevek je Strmčnik (1991a) v začetku diskusije ovrednotil, da »znanstveno neobjektivno in neargumentirano, čustvenonekontrolirano in človeško netaktno, v bistvu, obračunava s svojimi opONENTI, da bi [...] čim bolj izpostavil sebe. Gre za izrazito črno-belo slikanje povojnega pedagoškega razvoja. [...] Iz tega sledi, da je za povojno teoretično pedagoško dediščino veliko bolj nevarno in škodljivo zlonamerno pero dr. Pedička, kot pa vse njene pretečene objektivne in subjektivne slabosti skupaj, ki se jih, kot razvoj vsake znanosti, zlasti družbene, tudi pedagogika ni mogla ubraniti.« (Prav tam, str. 74) Nadaljuje pa še: »Se pravi,

da me sploh ne zanima (ne)resničnost avtorjevih sodb in trditev, čeprav sem osebno trdno prepričan, da mnoge niso resnične.« (Prav tam, str. 70)

Za Pedička nedvomno velja, da je bil s svojim stilom in načinom pisanja zelo neposreden, včasih tudi osebno neprijeten, predvsem pa težko razumljiv s svojimi neologizmi. Če ne bi bilo Strmčnikovega odziva, bi njegovo pisanje zelo verjetno sčasoma utonilo v pozabo. Tako pa je najverjetneje pri nasprotnikih »uveljavljene«, »uradne« pedagogike dobil pomembnejši status »upornika«. Pri tem je bila zanimiva drža Schmidta, ki na Pedičkov članek ni želel odgovarjati (prav tam, str. 75).

Na Strmčnikovo kritiko se je odzval uredniški odbor *Sodobne pedagogike*, ki je objavil zapisnik, v katerem so bile pisne in avtorizirane razprave članov (Pojasnilo uredniškega odbora 1991). Od šestih članov se jih je, kljub pomislekom, pet odločilo, da je članek treba objaviti (prav tam). Kot skupni imenovalec argumentov v prid objavi bi lahko navedli misel Olge Kunst Gnamuš: »Znašli smo se torej v zelo zapleteni strokovni matrici, ko bo treba upoštevati razmerje med mestom izrekanja in vsebino izrečenega, upošteva dva različna ideološka konteksta. [...] Ali se znanost lahko zadovolji s tako lego oziroma kakšna je znanost, katere prevladujoča spoznavna paradigma je barvno slepa ideologija, ki vidi le črno in belo. Pedagogika je prva med znanostmi, ki se je dolžna spopasti s tem zapletenim vprašanjem, da bi se v bodoče izognila vlogi rablja, vlogi, ki ji jo tako rada namenja vladajoča ideologija in ki se ji morebiti sploh ne misli odreči. Razlogov za sicer neprijetno, a potrebno strokovno razpravo je torej zadosti, sicer se nam utegne zgoditi, da bodo rablji in žrtve zamenjali svoje vloge, 'spoznavna paradigma' pedagoške vede pa se ne bo spremenila.« (Prav tam, str. 78–79) Tako je do neke mere mogoče razumeti tudi Zdenka Medveša, ki je menil, da »prispevek sicer res temelji na subjektivnem prikazovanju ideoloških diskusij, povezanih z obravnavo teoretičnih pedagoških vprašanj. Ne glede na to pa je eno od pričevanj oz. videnj razvoja in ima kot tak svojo vrednost, čeprav to seveda ni znanstvena analiza objektivnega razvoja pedagoške misli na Slovenskem v povojnem obdobju.« (Prav tam, str. 76)

Na Strmčnikov odgovor se je z javnim pismom Zvezi društev pedagoških delavcev Slovenije, ki je po preoblikovanju in preimenovanju Pedagoškega društva postala izdajateljica *Sodobne pedagogike*, v zadnji številki le-te v letu 1991 odzval Pediček (1991). V njem je zavrnil Strmčnikove argumente, češ da gre pri njegovem načinu pisanja za »marksistično sholastiko«, istočasno pa je uredniškemu odboru očital, da je dopustil trojno manipulacijo (z njim ob objavi *Paradigem*; s Schmidtom, ki da se ga napačno interpretira; s Strmčnikom, ki da mu je dopustil tak izbruh »kritiške razdivjanosti«) (prav tam). V isti številki je bil objavljen tudi daljši Strmčnikov odgovor na Pedičkovo javno pismo, v katerem je sicer zanikal Pedičkove navedbe, pri čemer pa je, bolj kot da bi obravnaval njegove obtožbe, analiziral Pedičkovo knjigo *Usmerjanje v vzgoji in izobraževanju* iz leta 1985 (Strmčnik 1991b). V tem kontekstu je sicer sebe opredelil kot človeka, ki mu je blizu »vse tisto, kar temelji na marksistični spoznavni metodi dialektičnega materializma in na družbenem nazoru socializma,« (prav tam, str. 559) pri Pedičku pa ga moti »nekritično podpiranje usmerjenega izobraževanja«, »pretirano, že kar enostransko podrejanje posameznika proizvodnim in družbeno reprodukcijskim procesom« in

»delo kot družbeni pojav,« kot »edino izhodišče« za »omejevanje pedagoške znanosti« (prav tam).

Z objavo tega prispevka/odgovora je uredniški odbor končal polemiko, pri čemer se vanjo, razen potrditve svojih stališč ob objavi *Paradigem*, sam ni hotel vključiti (Uredniški odbor 1991).

Sodobna pedagogika konec 20. in v začetku 21. stoletja

V 21. stoletju so bile v *Sodobni pedagogiki* ponovno uvedene tematske številke z namenom, da bi se lahko avtorji bolj posvetili posameznim aktualnim problemom in bi bila določena tematika zaključeno obdelana v enem zvezku. Delno je morda to tudi razlog, da je opaziti manj polemičnosti oziroma da so polemike manj osebno angažirane, kot so bile v letih, ko sta *Popotnik* in pozneje *Sodobna pedagogika* objavljala popolnoma netematske prispevke.

Revija je zadnjih nekaj let postavljena pred dvojni izziv, ki je povezan tako z načinom financiranja kot z uvrščanjem v mednarodne bibliografske baze, namreč, kako in v kolikšnem obsegu obravnavati domače aktualne probleme in s tem tudi dajati prednost domačim avtorjem ter kako uresničiti najustreznejše razmerje med teoretičnimi, znanstvenimi prispevki ter strokovnimi izkušnjami in refleksijo dela pedagoških praktikov.

Zaradi večje mednarodne odmevnosti in potrebe po uvrstitvi v mednarodne bibliografske baze, kar ji dolgoročno lahko omogoči ohranjati visoko raven objavljenih člankov, izhaja *Sodobna pedagogika* v zadnjem času dvojezično, v slovenščini in tujem jeziku, pretežno angleščini. Pri tem so vsi prispevki objavljeni v slovenščini, nekateri pa tudi v angleščini.

Sklep

V času izhajanja *Popotnika* oziroma *Sodobne pedagogike* so se zamenjale štiri države, dve državni ureditvi, dva družbena in ekonomska sistema. Skoraj ves čas je bila revija pod okriljem osrednjih učiteljskih oziroma pedagoških organizacij in njihovo formalno glasilo.

Izhajanje *Popotnika* je bilo nekajkrat ogroženo, in sicer zaradi finančnih razlogov, nikoli zaradi političnih; *Sodobni pedagogiki* se lahko zgodi podobno. Iz uvodnikov bodisi ob spremembi državne ureditve, političnega, družbenega sistema bodisi zgolj ob spremembi urednika ali uredniškega odbora ni moč razbrati prevratniških, protidržavnih idej ali teženj – revija se je pod obema imenoma kazala lojalna do obstoječe oblasti in ureditve. To ne pomeni, da je bila »trobilo« oblasti in voljno orodje uveljavljanja njenih idej, čeravno je bila po drugi svetovni vojni povezanost *Popotnika* in pozneje *Sodobne pedagogike* z oblastjo tesnejša in idejna monolitnost večja kot prej in tudi pozneje, vendar gre to pripisati tudi ekskluzivnosti prevladujoče ideologije.

Tako uvodniki kot polemike, ki so jih avtorji vodili v *Popotniku* oziroma *Sodobni pedagogiki* v 130 letih izhajanja dokazujejo, da je bila revija pod obema imenoma večino časa prostor predstavljanja in soočanja različnih (kritičnih) pogledov, razmišljanj in predlogov na področju vzgoje in izobraževanja. Uredniške politike so praviloma dopuščale ali pa celo spodbujale pluralizem pogledov in prepričanj in si prizadevale bralce seznanjati z najboljšim na področju pedagoške teorije in prakse. Tudi zaradi tega je že *Popotnik* postal najuglednejša in najvplivnejša pedagoška revija pri nas, ta sloves pa je zatem poskušala ohraniti in povečati *Sodobna pedagogika*, kar ji je v bistvu do danes tudi uspevalo. Za prihodnost pa lahko upamo in verjamemo, da bodo v poplavi »instantne« pedagoške literature z *ad hoc* dvomljivimi empiričnimi prispevki ter nasveti bralci in avtorji znali in hoteli omogočiti *Sodobni pedagogiki*, da še naprej nadaljuje in izboljšuje odlično tradicijo preteklih 130 let izhajanja.

Literatura in viri

- Fleré, P. (1919). Samo nekaj o nalogah. *Popotnik*, 40, št. 2, str. 33–35.
- Gogala, S. (1930). K polemiki o »novi« in »stari« šoli. *Popotnik*, 51, št. 9–10, str. 262–264.
- Hojan, T. (1964). Bibliografija za slovensko zgodovino šolstva (pregled tiska od 1945–1960). *Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete*, št. 1, str. 199–209.
- Hojan, T. (1973). Bibliografija za slovensko zgodovino šolstva (1961–1970). *Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete*, št. 7, str. 247–280.
- Hojan, T. (1981). *Popotnik – Sodobna pedagogika*. Ob 100-letnici pedagoške revije. *Sodobna pedagogika*, 32, št. 1–2, str. 1–5.
- Hojan, T., Perkič, A. in Vovko, A. (1983). *Bibliografsko kazalo: Popotnik – Sodobna pedagogika (1880–1980)*. Ljubljana: DZS.
- Mahnič, A. (1890a). Dr. G. A. Lindner. Slovenskim učiteljskim »zaveznikom«. *Rimski katolik*, 2, str. 403–413.
- Mahnič, A. (1890b). Slovenski katoliški shod. *Rimski katolik*, 2, str. 282–294.
- Mahnič, A. (1891a). Kaj je prav za prav liberalizem? *Rimski katolik*, 3, str. 17–22 in 182–189.
- Mahnič, A. (1891b). »Kristjan« dr. Lindner. *Rimski katolik*, 3, str. 380–395.
- Osterc, A. (1928). Trnjeva pot »nove šole«. (Odgovor na članek »Nova« šola od prof. dr. Ozvalda). *Popotnik*, 49, št. 10, str. 257–262.
- Osterc, A. (1930). Kakšna šola torej: stara ali nova? *Popotnik*, 51, št. 5–8, str. 138–141.
- Ozvald, K. (1928). »Nova« šola. (Za razmišljanje o možnostih in mejah). *Popotnik*, 49, št. 6 in 7, str. 145–149 in 173–176.
- Ozvald, K. (1930). Poizkus zaključne sodbe o »novi« šoli. *Popotnik*, 51, št. 5–8, str. 129–137.
- Ozvald, K. (1939). Dvajset let slovenske pedagogike v Jugoslaviji: od 1. decembra 1918 do 1. decembra 1938. *Popotnik*, 60, št. 1–2, str. 11–29.
- Pedagoško društvo LR Slovenije. (1950). Uvodnik. *Sodobna pedagogika*, 1, št. 1, str. 1–2.

- Pediček, F. (1990). Paradigme slovenske pedagogike. Prikaz ideoloških nasprotij in obravnavnih vprašanj v slovenski pedagogiki (1945–1988). *Sodobna pedagogika*, 41, št. 7–8, str. 363–395.
- Pediček, F. (1991). Val manipulacij – odprto pismo Zvezi društev pedagoških delavcev Slovenije. *Sodobna pedagogika*, 42, št. 9–10, str. 542–546.
- Pojasnilo uredniškega odbora. (1991). *Sodobna pedagogika*, 42, št. 1–2, str. 75–79.
- Protner, E. (2001). *Herbartistična pedagogika na Slovenskem (1869–1914)*. Maribor: Slavistično društvo Maribor.
- Romih, T. (1890). »Rimskemu katoliku« v odgovor. *Popotnik*, 11, št. 17, str. 257–260.
- Romih, T. (1891). »Rimskemu katoliku« namesto odgovora. *Popotnik*, 12, št. 4, str. 49–50.
- Schmidt, V. (1945). Smernice sodobnega pedagoškega dela. *Popotnik*, 63, št. 1, str. 4–12.
- Schmidt, V. (1985). Povojni uspehi in stiske pedagoške teorije in prakse. *Sodobna pedagogika*, 36, št. 7–8, str. 259–271.
- Senkovič, M. (1931). Glavni cilji nove pedagogike in sredstva v njih dosego. *Popotnik*, 52, št. 1, 2 in 3, str. 1–8, 33–39 in 65–72.
- Spectator. (1919). V novi svet. *Popotnik*, 40, št. 1, str. 1–5.
- Strmčnik, F. (1991a). Beda pedagoškega potvarjanja in diskvalificiranja. *Sodobna pedagogika*, 42, št. 1–2, str. 69–75.
- Strmčnik, F. (1991b). Val obračunavanja. *Sodobna pedagogika*, 42, št. 9–10, str. 547–559.
- Uredniški odbor. (1929). Smernice za nadaljnje delo *Popotnika*. *Popotnik*, 50, št. 1–2, str. 1–3.
- Uredniški odbor. (1991). O valu manipulacij ali o uredniškem ravnanju z besedilom Paradigme slovenske pedagogike. *Sodobna pedagogika*, 42, št. 9–10, str. 541.
- Uredništvo. (1939). V 60. leto. *Popotnik*, 60, št. 1–2, str. 1–3.
- Uredništvo. (1940). V novo desetletje. *Popotnik*, 41, št. 1–2, str. 1.
- Vidmar, T. (2002). *Damnatio memoriae ali Ozvaldova pedagogika v luči povojnih kritik*. *Sodobna pedagogika*, 53, št. 7, str. 18–39.
- Vovko, A. (1983). Oris zgodovine pedagoških strokovnih revij *Popotnik* in *Sodobna pedagogika*. V: T. Hojan (ur.). *Bibliografsko kazalo Popotnik – Sodobna pedagogika 1880–1980*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, str. 9–25.
- Žerjav, A. (1939). Pogled v preteklost. Na pragu 60-letnice *Popotnika*, vodilnega slovenskega pedagoškega časopisa. Problemi, uredniki in sotrudniki v *Popotnikovi* preteklosti. 1880–1938/39. *Popotnik*, 60, št. 1–2, str. 4–10.
- Žolgar, M. (1880). Rojakom. *Popotnik*, 1, št. 1, str. 1–2.